

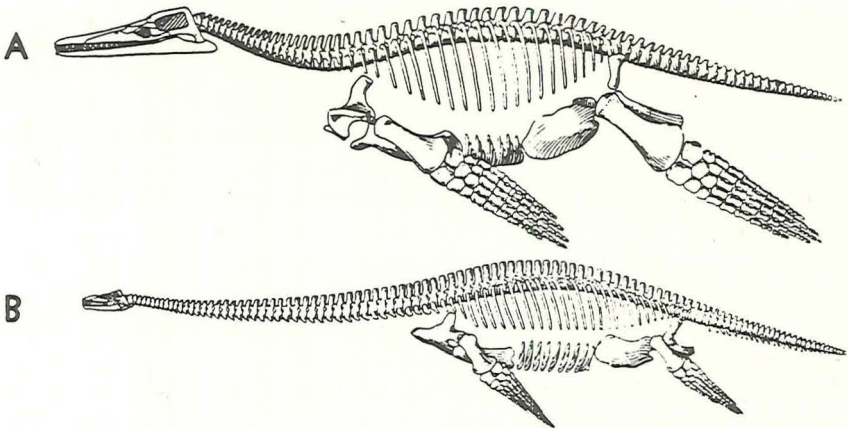
Et Svaneøgleskranium

af Claus Koch Clausen

I den Mesozoiske Æra, der omfatter Trias, Jura og Kridt, forlod flere grupper af krybdyr land for igen at leve i havet.

Blandt de mest kendte er nok svaneøgler som *Plesiosaurus* (se figur 1).

Figur 1. Rekonstruktion af en pliosaur (A) og plesiosaur (B). Bemærk de store luffer. Efter Andrews.

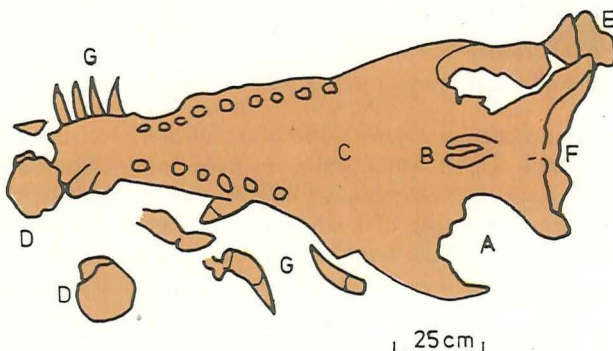
Svaneøgler havde meget stor succes, hvilket kan ses ud fra det store antal fund, der er gjort mange steder i verden, for det meste i havaflejringer.

Under feltarbejde i aflejringer af ler fra sen Juratid i Sydengland fandt en gruppe geologistuderende og lærere fra Københavns Universitet et kranie af en *Pliosaurus*, der er en korthalset slægtning til svaneøglerne, se figur 2, 3 og 4.

Som det ses af figur 2 og 4 blev både kraniet og underkæben fundet, med ca. 2 m afstand. Ved siden af kraniet ses tænderne, der alle er meget velbevarede, de længste var over 20 cm lange.

Figur 2. Kranie af Pliosaurus, Sydengland. Kraniet, som er delvis udgravet af Juraleret, ses fra undersiden. Til venstre ses to halshvirvler. Bemærk også tænderne ved kniven, der er 25 cm lang.

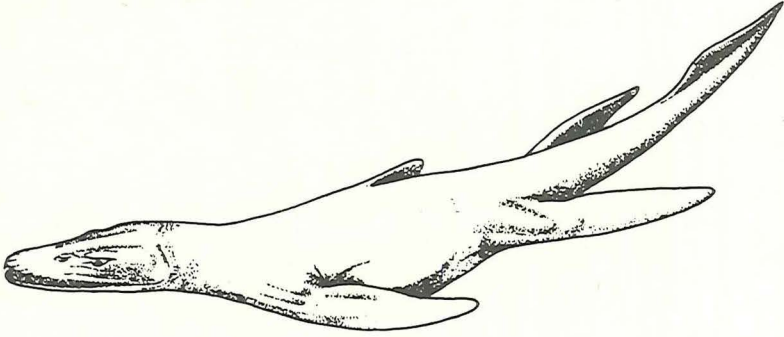
Figur 3. Det nyfundne Pliosaurkranium tegnet fra undersiden. A: passage for tyggemuskel. B: indre næsebor. C: gane. D: halshvirvler. E: kæbeled. F: nakkeregion. G: tænder.

Figur 4. Underkæbe af Pliosaurus, hørende til kraniet i figur 2.

Kraniet er ca. 1.5 m langt. Øverst ses to store hulrum, hvorigennem kæbemusklerne har passeret ned til underkæben (se figur 3). De indre næseåbninger er placeret midt imellem disse muskler. Desuden ses to halshvirvler til venstre i billedet. Imellem kraniet og underkæberne blev fundet et ribben, og desuden brudstykker af en luffe. Hele dyret har formodentlig været over 7 m langt.

Fra sen Triastid og frem til de uddøde i slutningen af Kridt fulgte plesiosaurerne to udviklingslinier. I den ene linie har vi de meget langhalsede former (se figur 1). De var tilpasset til livet i vandet og kunne udnytte den lange hals til lettere at fange byttet, som var blæksprutter og fisk. Sådanne svaneøgler har været et populært bud på Loch Ness uhyret !

Figur 5. Den største pliosaur, en lang og bredsnudet form fra tidlig Kridttid, blev over 13 m lang.

I den anden linie udvikledes de korthalsede svaneøgler, bl.a. *Pliosaurus* (se figur 5). Deres hals var kort, til gengæld blev kraniet meget længere - især gennem forlængelsen af kæberne. De svømmede på samme måde som havskildpadder ved hjælp af deres enorme luffer, hvoraf baglufferne var størst.

Pliosaurernes form er hydrodynamisk meget bedre tilpasset til vandliv end de langhalsede former.

Fundet blev gjort i en lerbjergart fra Øvre Jura, dvs aflejret for godt 140 millioner år siden. Det er bl.a. fra denne bjergart, at olien i Nordsøen tænkes at stamme.

I den øverste del af lergraven, hvor kraniet blev fundet, går lerskiferen i stykker i papirstynde flager. Hvis man slår et stykke af, lugter det af olie, og ved Englands sydkyst er flere klinger brændt ved selvantændelse. Olien i leret kan være en af grundene til at kraniet er så velbevaret.

Havdybden er ud fra den øvrige fauna af bl.a. muslinger, snegle og skalbærende blæksprutter (ammoniter) bedømt til at være 10-15 m.

Det har således været et ret lavvandet hav, som dyret dengang svømmede rundt i.

Kraniet og underkæberne er nu udstillet på Bristol Museum.